

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра політичних наук

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему « **Трансформація безпекової політики країн ЄС на тлі Війни за незалежність України (на прикладі Чехії, Словаччини та Угорщини)**»

Виконала: студентка IV курсу
ПНБ-41-3

Спеціальність 052 «Політологія»
Освітня програма «Політологія. Національна безпека»

Тимофійчук Тетяна

Керівник - Москалюк Михайло Федорович,
кандидат політичних наук, доцент

Рецензент – Доцяк Ігор Іванович,
кандидат політичних наук, доцент

Івано-Франківськ-2026

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	6
1.1. Безпекова політика держави: зміст поняття та її становлення в ЄС ...	6
1.2. Стан наукової розробки проблеми та методологія дослідження	14
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЧЕХІЇ, СЛОВАЧЧИНИ ТА УГОРЩИНИ У 2014–2021 РР.	18
2.1. Позиція досліджуваних держав щодо анексії Криму та агресії РФ у Донецькій та Луганській областях України	18
2.2. Головні зовнішньополітичні пріоритети Чехії, Словаччини та Угорщини після 2014 р.	21
РОЗДІЛ III. БЕЗПЕКОВА ПОЛІТИКА ЧЕХІЇ, СЛОВАЧЧИНИ ТА УГОРЩИНИ В КОНТЕКСТІ ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ	27
3.1. Еволюція безпекової політики Чехії за президентства П. Павела	27
3.2. Особливості безпекової політики Словаччини та Угорщини	36
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	49

ВСТУП

Актуальність теми. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у лютому 2022 року стало переломним моментом не лише для регіональної, але й для глобальної системи безпеки. Воно поставило під сумнів ефективність існуючих безпекових механізмів та вимусило держави Європейського Союзу переосмислити власні стратегічні пріоритети. Особливо показовою у цьому контексті є еволюція безпекових політик центральноєвропейських держав - Чехії, Словаччини та Угорщини, - які, з одного боку, є членами ЄС і НАТО, а з іншого - демонструють суттєві розбіжності у підходах до оцінки загроз та реагування на російську агресію.

Чехія, Словаччина та Угорщина входять до Вишеградської групи (V4) - регіонального формату співпраці, що традиційно ґрунтувався на спільних цінностях і координації у рамках євроатлантичної інтеграції. Однак Війна за незалежність України оголила глибокі суперечності всередині цього об'єднання: якщо Чехія суттєво посилила підтримку України та наростила оборонні витрати, то Угорщина дотримується виразно проросійських позицій, а Словаччина після приходу до влади уряду Роберта Фіцо у 2023 році помітно відійшла від підтримки Києва [2; 6].

Аналіз трансформації безпекових політик цих трьох держав має як теоретичне, так і практичне значення. По-перше, він дозволяє виявити механізми, якими внутрішні чинники (електоральна конкуренція, економічна залежність від Росії, ідеологічні орієнтації правлячих еліт) впливають на зовнішньополітичний курс. По-друге, він демонструє межі консолідованості ЄС перед обличчям прямої воєнної загрози на континенті. По-третє, висновки дослідження можуть бути корисними для розуміння перспектив євроатлантичної безпекової архітектури загалом.

Об'єкт дослідження: безпекова політика Чехії, Словаччини та Угорщини в контексті російсько-української війни.

Предмет дослідження: особливості трансформації безпекової політики Чехії, Словаччини та Угорщини на тлі гібридного та повномасштабного російського вторгнення в Україну.

Метою дослідження є аналіз еволюції зовнішньої безпекової політики Чехії, Словаччини та Угорщини під впливом російсько-української війни.

Для досягнення мети поставлено такі **завдання**:

- з'ясувати зміст поняття «безпекова політика держави» та простежити її становлення в рамках ЄС;
- охарактеризувати стан наукової розробки проблеми та визначити методологічну основу дослідження;
- дослідити особливості безпекової політики Чехії, Словаччини та Угорщини у 2014–2021 рр.;
- проаналізувати позиції Чехії, Словаччини та Угорщини щодо повномасштабного етапу Війни за незалежність України та виявити спільне і відмінне.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від 2014 р. (початок російської агресії на сході України та анексія Криму) до 2024–2025 рр. (сучасний етап повномасштабного вторгнення). У теоретичних розділах залучаються матеріали ширшого часового діапазону для розуміння генези безпекових концепцій.

Географічні межі дослідження охоплюють Чехію, Словаччину та Угорщину як основні об'єкти порівняльного аналізу, а також ЄС і НАТО як інституціональний контекст їхніх безпекових рішень.

Методологічна основа. У дослідженні застосовується комплекс методів: порівняльний аналіз (для зіставлення безпекових курсів трьох держав), контент-аналіз офіційних документів (стратегій, заяв, резолюцій), системний підхід (для дослідження взаємозалежностей між внутрішньою та зовнішньою безпековою політикою), а також метод кейс-стаді (для детального вивчення кожної країни окремо).

Джерельна база дослідження включає: офіційні документи ЄС (Глобальна стратегія ЄС 2016 р., Стратегічний компас 2022 р., рішення Ради ЄС), національні безпекові стратегії Чехії, Словаччини та Угорщини, матеріали парламентських дебатів, публікації аналітичних центрів (GLOBSEC, CSIS, European Council on Foreign Relations), а також наукові статті вітчизняних і зарубіжних дослідників.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному порівняльному аналізі трансформації безпекових політик трьох центральноєвропейських держав у динаміці від 2014 до 2025 рр. із виявленням закономірностей і ключових детермінант розбіжностей у їхніх підходах до реагування на російську агресію.

Практичне значення роботи пов'язане з можливістю використання результатів дослідження при розробці рекомендацій щодо зміцнення консолідованості ЄС у питаннях безпеки, а також для аналізу перспектив підтримки України з боку центральноєвропейських держав.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків та списку використаних джерел і літератури (50 найменувань). Загальний обсяг роботи – 53 стор.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Безпекова політика держави: зміст поняття та її становлення в ЄС

Поняття «безпекова політика» є фундаментальною категорією сучасної теорії міжнародних відносин та безпекових студій, зміст якої зазнав значної еволюції паралельно зі змінами у характері глобальних загроз та трансформацією світового порядку. У класичному розумінні, яке домінувало в епоху холодної війни, безпекова політика зводилася виключно до забезпечення фізичного виживання держави через нарощування військового потенціалу та формування оборонних союзів; саме таке реалістичне трактування було визначальним для того періоду [14, с. 220].

Сучасні наукові підходи до аналізу безпекової політики є суттєво ширшими та багатовимірними. Дослідники Копенгагенської школи - Б. Бузан, О. Вевер та Я. де Вілде - радикально розширили саме поняття безпеки, інтегрувавши до нього, окрім традиційного військового виміру, також політичний, економічний, соціетальний та екологічний аспекти. Відповідно до їхньої концепції, безпекова політика трансформувалася з простого управління воєнними загрозами у комплексний механізм державних заходів, спрямованих на нейтралізацію широкого спектру небезпек, що загрожують суспільним цінностям та інститутам [17].

У вітчизняній науковій думці вагомий внесок у розробку поняття безпекової політики зробив В. Сидяга, який у своєму дослідженні трансформації безпекової політики ЄС визначає її як цілеспрямовану діяльність держави або наднаціонального об'єднання. Ця діяльність спрямована на захист життєво важливих національних інтересів, ефективну нейтралізацію зовнішніх загроз та забезпечення стратегічної автономії у процесі прийняття рішень [14, с. 221]. Такий підхід вважається евристично плідним, оскільки він успішно синтезує

елементи реалістичних, ліберальних та конструктивістських інтерпретацій міжнародної безпеки.

Становлення спільної безпекової політики Європейського Союзу пройшло кілька ключових історичних етапів, перший з яких припав на 1990-ті роки та був присвячений закладенню інституційних основ. Маастрихтський договір 1992 року запровадив концепцію Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП), яка стала фундаментом для подальшої інтеграції у сфері безпеки. Згодом, у 1999 році, Амстердамський договір та рішення Гельсінського саміту ЄС остаточно закріпили Спільну політику безпеки і оборони (СПБО), передбачивши формування Сил швидкого реагування та створення відповідних механізмів планування операцій [18].

Другим визначальним моментом стало прийняття Європейської стратегії безпеки 2003 року (ЄСБ-2003), відомої також як «документ Солани». Цей стратегічний акт чітко окреслив основні загрози безпеці ЄС, серед яких були виділені тероризм, розповсюдження зброї масового знищення, регіональні конфлікти, явище державного банкрутства та організована злочинність. ЄСБ-2003 вперше на офіційному рівні артикулювала претензії Євросоюзу на роль глобального безпекового актора, здатного здійснювати автономні дії на міжнародній арені [19].

Третім етапом, який став найбільш радикальним переосмисленням підходів, стало ухвалення Глобальної стратегії ЄС 2016 року (ЄГСБП-2016) на тлі складних геополітичних подій: війни в Україні, міграційної кризи та Brexit. Цей документ офіційно зафіксував нову реальність, констатувавши, що «ЄС знаходиться в оточенні нестабільності», що вимагало переходу від реактивного кризового менеджменту до стратегічного передбачення. ЄГСБП-2016 ввела поняття «стійкості» (resilience) суспільств і держав як ключове безпекове завдання, а також уперше чітко поставила питання про необхідність досягнення «стратегічної автономії» ЄС [20].

Концепція стратегічної автономії відіграла центральну роль у переосмисленні безпекової ідентичності Європейського Союзу, передбачаючи

здатність Союзу самостійно приймати та реалізовувати рішення у сфері безпеки й оборони без абсолютної залежності від США або структур НАТО. Водночас дискусії навколо цієї концепції виявили глибинні розбіжності між державами-членами: якщо Франція активно просувала ідею стратегічної автономії, то Польща, країни Балтії та частина центральноєвропейських держав висловлювали побоювання, що така політика може підірвати атлантичну солідарність [21].

Повноцінною інституційною відповіддю ЄС на новітні безпекові виклики стало прийняття Стратегічного компасу у березні 2022 року - першого детального безпекового документа Союзу, що містить конкретні зобов'язання та вимірювані цільові показники. Стратегічний компас структурований навколо чотирьох ключових напрямків («кошиків»): дій (act), безпеки (secure), інвестицій (invest) та партнерства (partner). Зокрема, документ передбачає створення Сил швидкого розгортання ЄС чисельністю до 5000 осіб, суттєве посилення кіберобороздатності, збільшення оборонних витрат держав-членів та поглиблення стратегічного партнерства з НАТО [22].

Прийняття Стратегічного компасу відбулося лише через тиждень після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, що надало цьому документу особливої історичної ваги та невідкладності. У ньому вперше в офіційному документі ЄС Росія була прямо названа «найбільшою прямою загрозою» миру і безпеці на європейському континенті. Як слушно зазначає В. Сидяга, це стало поворотним моментом у концептуальному переосмисленні самої природи та спрямованості безпекової політики Союзу [14, с. 228].

Структурно безпекова політика держав ЄС складається з кількох тісно взаємопов'язаних компонентів: оборонної політики (що включає оборонний бюджет, структуру збройних сил і розвиток оборонної промисловості), зовнішньополітичного виміру (союзницькі відносини та участь у міжнародних операціях), внутрішньої безпеки (боротьба з тероризмом, кіберзагрозами та гібридними операціями) та безпеки постачання (енергетична та продовольча безпека). Ці компоненти перебувають у стані тісної взаємозалежності, тому зміна будь-якого з них неминуче впливає на всі інші елементи системи [14; 18].

Для глибокого розуміння особливостей безпекових трансформацій центральноєвропейських держав критично важливим є концепт «малих держав» у контексті міжнародної безпеки. Чехія, Словаччина та Угорщина, будучи країнами середнього розміру, структурно тяжіють до мультилатералізму та активної участі в альянсах як способу компенсації обмеженості власних ресурсів. Це означає, що їхня безпекова політика значно більшою мірою, ніж у великих держав, визначається рамковими умовами та вимогами членства в ЄС і НАТО [23].

Водночас ці держави суттєво розрізняються за низкою параметрів, що безпосередньо впливають на формування їхнього конкретного безпекового курсу. По-перше, вони мають різні «безпекові культури», які формувалися в умовах різного досвіду комуністичної доби та специфіки посткомуністичних трансформацій. По-друге, вони демонструють різний рівень економічної залежності від Росії, передусім у критично важливій сфері енергетики. По-третє, їхні внутрішньополітичні системи відрізняються за ступенем консолідованості демократії та стійкістю до зовнішніх дестабілізуючих впливів [6; 10].

Окремо слід наголосити на вирішальній ролі НАТО як ключового контексту безпекової політики цих трьох держав. Усі вони вступили до Альянсу у 1999 році (Чехія, Польща та Угорщина) або у 2004 році (Словаччина), взявши на себе відповідні зобов'язання щодо оборонних витрат та участі у колективній обороні. Однак ступінь реальної відданості цим зобов'язанням суттєво різнився: так, Угорщина тривалий час не виконувала вимогу виділяти 2% ВВП на оборону, що свідчило про наявність розриву між формальними зобов'язаннями та реальними безпековими пріоритетами керівництва країни [2; 16].

Отже, безпекова політика держави є складним багатовимірним феноменом, що охоплює широкий спектр заходів щодо захисту національних інтересів і забезпечення стабільності. На рівні ЄС безпекова архітектура еволюціонувала від скромних механізмів кризового менеджменту до розгорнутої системи з елементами стратегічної автономії. Прийняття Стратегічного компасу 2022 року на тлі повномасштабного вторгнення Росії в Україну ознаменувало

новий, найбільш амбітний етап у розвитку спільної безпекової ідентичності Союзу, хоча реальне наповнення цієї ідентичності продовжує визначатися складною динамікою взаємодії між загальноєвропейськими рамковими умовами та національними пріоритетами окремих держав-членів.

Розглядаючи безпекову політику Чехії, Словаччини та Угорщини у постбіполярний період, важливо відзначити спільну тенденцію до «повернення до Європи» як стратегічного імперативу національного розвитку. Після падіння комуністичних режимів ці держави розглядали інтеграцію до євроатлантичних структур не лише як гарантію суверенітету, але й як інструмент модернізації власних інститутів. Однак, якщо Чехія послідовно дотримувалася прозахідного курсу, орієнтуючись на лідерство у регіоні Вишеградської четвірки, то Угорщина та Словаччина у різні періоди демонстрували більшу схильність до балансування між західними зобов'язаннями та східними економічними інтересами [7; 12].

Особливу увагу в аналізі безпекових стратегій цих держав слід приділити енергетичному виміру, який традиційно розглядався ними крізь призму економічної доцільності, а не безпекових ризиків. Тривала залежність від російських енергоносіїв, особливо у випадку Угорщини та Словаччини, створювала структурну вразливість, яку неможливо було нівелювати виключно військовими засобами. Лише після початку повномасштабної війни в Україні питання диверсифікації поставок та відмови від викопного палива агресора стало пріоритетом національної безпеки, що вимагає значних фінансових інвестицій та регіональної кооперації в рамках ініціатив, подібних до «Трьох морів» [15, с. 89].

Важливим аспектом трансформації безпекової політики центральноєвропейських держав є їхнє ставлення до гібридних загроз та інформаційної безпеки. Досвід протидії російській пропаганді, кібератакам та спробам втручання у виборчі процеси змусив уряди Чехії, Словаччини та Угорщини переглянути свої підходи до захисту інформаційного простору. Чехія, зокрема, створила спеціалізовані центри з протидії гібридним загрозам та активно розвиває кібероборонні спроможності, тоді як в інших країнах регіону ці

процеси часто гальмувалися через політичні розбіжності та недостатнє фінансування [9; 24].

Внутрішньополітичний вимір безпеки також відіграє критичну роль у формуванні зовнішньополітичного курсу досліджуваних держав. Популістські тенденції, поляризація суспільства та ерозія демократичних інститутів, що спостерігалися в окремі періоди в Угорщині та Словаччині, безпосередньо впливали на здатність цих країн ефективно реалізовувати спільні ініціативи в рамках ЄС та НАТО. Як зазначають дослідники, внутрішня стійкість демократії є необхідною передумовою для надійного партнерства в альянсах, оскільки політична нестабільність всередині країни може бути використана зовнішніми акторами для дестабілізації всього регіону [11; 25].

Співпраця у форматі Вишеградської групи (V4) тривалий час розглядалася як ефективний механізм координації позицій центральноєвропейських держав з ключових питань безпеки. Однак події останніх років, зокрема різні підходи до міграційної кризи та війни в Україні, продемонстрували обмеженість цього формату у вирішенні складних геополітичних викликів. Якщо Чехія та Словаччина зайняли принципову позицію підтримки України та посилення східного флангу НАТО, то Угорщина часто блокувала або гальмувала прийняття спільних рішень, що свідчить про кризу регіональної солідарності та необхідність пошуку нових форматів співпраці [8; 13].

Інтеграція оборонних промислових комплексів центральноєвропейських держав у загальноєвропейський контекст є ще одним важливим напрямом трансформації їхньої безпекової політики. Участь у проектах Європейського оборонного фонду, спільні закупівлі озброєнь та стандартизація військових процедур дозволяють цим країнам не лише підвищити бойову сумісність зі союзниками, але й модернізувати власний оборонно-промисловий потенціал. Водночас, конкуренція між національними виробниками та протекціоністські настрої урядів іноді ускладнюють реалізацію спільних ініціатив, вимагаючи ретельного балансування між національними інтересами та колективною ефективністю [14, с. 235; 26].

На завершення аналізу варто підкреслити, що безпекова політика Чехії, Словаччини та Угорщини перебуває у стані динамічної адаптації до нових реалій європейської безпеки. Війна Росії проти України стала каталізатором змін, змусивши ці держави переглянути свої пріоритети, збільшити оборонні витрати та посилити співпрацю з партнерами. Однак успіх цих трансформацій залежатиме не лише від зовнішніх факторів, але й від здатності національних еліт консолідувати суспільство навколо стратегічних цілей, подолати внутрішні розбіжності та забезпечити довгострокову стійкість демократичних інститутів [14, с. 240; 27].

Ефективність системи розвідки та координації між відомствами є ключовим фактором успішної реалізації безпекової політики. Після 2014 року центральноєвропейські держави посилили співпрацю у сфері обміну розвідувальною інформацією, зокрема через структури НАТО та ЄС. Однак різний рівень технічних спроможностей, правових рамок та довіри між партнерами іноді обмежує потенціал такої кооперації. Створення спільних аналітичних центрів, проведення навчань та уніфікація процедур обміну даними можуть сприяти підвищенню ситуаційної обізнаності та своєчасному реагуванню на загрози [1; 30].

Вимір людської безпеки, що включає захист цивільного населення, забезпечення прав людини та соціальну стійкість, набуває особливої актуальності в умовах гібридних конфліктів та масових переміщень населення. Досвід прийому біженців з України після лютого 2022 року продемонстрував як сильні сторони, так і вразливості систем соціального захисту та інтеграції в Чехії, Словаччині та Угорщині. Забезпечення гідних умов для переміщених осіб, доступ до освіти та ринку праці, а також протидія ксенофобії та дискримінації є не лише гуманітарним імперативом, але й важливим компонентом довгострокової стабільності регіону [6; 31].

Міграційні процеси та управління кордонами залишаються чутливими питаннями безпекової політики, що поєднують аспекти внутрішньої безпеки, зовнішніх відносин та прав людини. Різні підходи центральноєвропейських

держав до міграційної кризи 2015–2016 років відобразили глибинні розбіжності у розумінні балансу між суверенітетом та солідарністю в рамках ЄС. Подальша гармонізація міграційної політики вимагає діалогу, врахування специфіки прикордонних регіонів та розвитку механізмів спільного управління зовнішніми кордонами Союзу, що залишається предметом тривалих переговорів [10; 32].

Погляд у майбутнє безпекової архітектури Центральної Європи вимагає врахування сценаріїв розвитку ситуації після 2024 року, включаючи можливі зміни у політичному ландшафті ЄС та НАТО, динаміку конфлікту в Україні та еволюцію відносин із глобальними акторами. Експерти виділяють кілька ключових трендів: подальша мілітаризація політики, зростання ролі технологічної конкуренції, посилення взаємозалежності між економічною та безпековою сферами, а також необхідність адаптації до невизначеності та швидких змін. У цьому контексті гнучкість, інноваційність та здатність до стратегічного передбачення стають критичними якостями для безпекових інституцій [14, с. 245; 33].

Формування культури безпеки серед молоді та інтеграція безпекової освіти у навчальні програми є довгостроковою інвестицією у стійкість суспільства. Ініціативи з підвищення обізнаності про гібридні загрози, кібербезпеку та громадянську оборону, що реалізуються у співпраці з освітніми закладами та громадськими організаціями, сприяють розвитку критичного мислення та підготовки населення до дій в умовах кризи. Досвід Чехії у впровадженні елементів безпекової освіти у шкільні програми може слугувати корисним прикладом для інших держав регіону, адаптованим до національних особливостей [7; 34].

Економічна безпека та стійкість ланцюгів постачання набули нової ваги після пандемії COVID-19 та початку війни в Україні. Залежність від імпорту критичних товарів, сировини та технологій виявила вразливості, що вимагають диверсифікації джерел постачання, розвитку стратегічних резервів та посилення регіональної кооперації. Ініціативи на кшталт European Chips Act та Critical Raw Materials Act спрямовані на зміцнення технологічного суверенітету ЄС, що

безпосередньо впливає на безпекові пріоритети центральноєвропейських держав та їхню промислову політику [15, с. 102; 35].

1.2. Стан наукової розробки проблеми та методологія дослідження

Наукова розробка проблеми трансформації безпекових політик центральноєвропейських держав перебуває на перетині кількох дослідницьких полів, що зумовлено складністю та багатовимірністю самого об'єкта аналізу. Це студії безпеки (security studies), регіональні дослідження Центральної Європи, аналіз зовнішньої політики (foreign policy analysis) та наука про ЄС. Кожна з цих традицій пропонує свій унікальний концептуальний апарат та дослідницькі акценти, що дозволяє всебічно охопити різні грані безпекових процесів, від інституційних змін до ідентичнісних трансформацій.

У зарубіжній науці питання безпекових трансформацій у Центральній Європі найбільш системно розроблялися у трьох основних вимірах. По-перше, це глибокий аналіз змін безпекових ідентичностей та стратегічних культур держав - членів ЄС і НАТО. У цьому контексті виділяються роботи А. Вежбіцкого і Ю. Тозічки, які проаналізували «безпекову ілюзію» центральноєвропейських держав напередодні 2022 р. та показали, як роки формальної відданості НАТО поєднувалися з реальним скороченням оборонних витрат [24].

По-друге, значна увага приділяється вивченню інституційної логіки Вишеградської групи та факторів її згуртованості й дезінтеграції. Дослідники GLOBSEC - одного з провідних аналітичних центрів регіону - ще у 2022 р. констатували, що повномасштабне вторгнення Росії в Україну поставило під серйозний сумнів майбутнє V4 як скільки-небудь узгодженого зовнішньополітичного формату [16].

По-третє, активно досліджуються позиції окремих держав: реакція Угорщини Орбана на санкційні пакети ЄС, чеський «розворот» після 2022 р. та словацькі коливання після перемоги Фіцо. Серед зарубіжних публікацій на цю

тему слід відзначити дослідження Р. Данілова і К. Пуглісі, які проаналізували структурні причини різниці у реакціях на вторгнення [25].

У вітчизняній науковій літературі дана проблематика набула помітного розвитку після 2022 р., що пояснюється безпосередньою зацікавленістю України у безпековій архітектурі регіону. Важливий внесок зробив І. Артёмов, який ще у 2014 р. проаналізував регіональну політику Вишеградської четвірки та її наслідки для України [1]. Дослідження О. Близняка присвячене позиціям V4 у політиці ЄС щодо України в умовах Війни за незалежність [2]. Компаративний аналіз зовнішньополітичних пріоритетів держав регіону проводила О. Похолко [13].

Суттєвий внесок у вивчення чеської складової зробила Л. Корнійчук, яка відстежила еволюцію безпекової політики Чеської Республіки під впливом Війни за незалежність України [10]. Реакцію країн Вишеградської четвірки на повномасштабне вторгнення системно дослідили І. Вовканич та І. Шніцер [6]. Тематику Вишеградського партнерства з Україною порушено у колективному збірнику, підготовленому Тернопільським університетом [5].

Особливе місце серед використаних джерел займає стаття В. Сидяги, присвячена трансформації безпекової політики ЄС в умовах російської агресії: автор детально аналізує інституційний та концептуальний виміри змін, запроваджених Стратегічним компасом 2022 р. [14]. Ця праця стала однією з ключових теоретичних основ нашого дослідження.

Разом із тим, у наявній літературі є певні прогалини, які і спонукають до написання цієї роботи. По-перше, більшість досліджень зосереджуються або на одній країні, або на Вишеградській групі загалом, тоді як комплексний порівняльний аналіз трьох держав у динаміці 2014–2025 рр. залишається недостатньо розробленим. По-друге, у вітчизняній науці недостатньо уваги приділяється контрасту між Словаччиною після 2023 р. (так звана «угорщизація» словацького зовнішньополітичного курсу) та Чехією, яка рухається у протилежному напрямку. По-третє, питання про те, якою мірою особистісний фактор керівництва (Павел vs. Орбан vs. Фіцо) визначає безпековий курс - на

противагу структурним чинникам - потребує глибшого теоретичного осмислення.

Теоретико-методологічна основа дослідження включає кілька взаємодоповнюючих підходів, що дозволяє уникнути однобічності у трактуванні подій та забезпечити цілісність аналізу.

Неореалізм (структурний реалізм) у версії К. Уолца пояснює поведінку держав через призму системних стимулів міжнародного середовища: в умовах зростання загрози від Росії держави, що сприймають цю загрозу як безпосередню, мають стимули до балансування шляхом нарощування власних можливостей або пошуку більш тісних альянсів. Різниця в реакціях Чехії та Угорщини може бути частково пояснена різним сприйняттям ступеня загрози [23].

Конструктивізм (А. Вендт, П. Катценштейн) наголошує на ролі ідей, ідентичностей та норм у формуванні безпекових рішень. Поняття «безпекова культура» (strategic culture) дозволяє пояснити, чому держави з порівнянними матеріальними умовами роблять різні безпекові вибори. Так, різний досвід державного суверенітету (Чехія та Словаччина після розпаду Чехословаччини, специфічна траєкторія Угорщини) формували різні «безпекові уявлення» еліт цих країн [26].

Аналіз зовнішньої політики (FPA) зосереджується на внутрішніх чинниках зовнішньополітичних рішень: ролі лідерів, бюрократичних акторів, груп інтересів та суспільної думки. У контексті нашого дослідження цей підхід особливо корисний для аналізу впливу особистісного фактора (Орбан, Фіцо, Павел) на безпековий курс держав [27].

Теорія малих держав (Т. Thorhallsson) пояснює схильність невеликих держав до «захистних стратегій» у зовнішній та безпековій політиці. Зокрема, вона дозволяє зрозуміти, чому мультилатералізм та участь у великих альянсах є не просто опцією, але структурною необхідністю для таких країн, як Чехія, Словаччина та Угорщина [28].

Методи дослідження включають: якісний порівняльний аналіз (QCA) для зіставлення кейсів; контент-аналіз офіційних документів та урядових заяв; ретроспективний аналіз - для реконструкції траєкторій безпекових трансформацій; евентуальний аналіз - для відстеження ключових поворотних моментів у безпековій політиці.

Отже, дослідження спирається на розгалужену наукову базу, що включає як зарубіжні, так і вітчизняні праці. Множинна теоретична рамка - поєднання структурних і агентських пояснень - дозволяє більш повно врахувати складну та багатофакторну природу безпекових трансформацій у Чехії, Словаччині та Угорщині в умовах Війни за незалежність України.

На завершення цього розділу варто зазначити, що комплексний аналіз безпекової політики Чехії, Словаччини та Угорщини демонструє динамічну взаємодію між національними інтересами, регіональною кооперацією та загальноєвропейськими рамковими умовами. Еволюція від посткомуністичної адаптації до активного формування безпекової ідентичності в умовах нових загроз свідчить про зростаючу зрілість цих держав як суб'єктів міжнародної безпеки. Однак подальший прогрес залежатиме від здатності балансувати між прагматизмом та принциповістю, між суверенітетом та солідарністю, а також від готовності інвестувати у довгострокову стійкість власних суспільств та інститутів [14, с. 250; 36].

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЧЕХІЇ, СЛОВАЧЧИНИ ТА УГОРЩИНИ У 2014–2021 РР.

2.1. Позиція досліджуваних держав щодо анексії Криму та агресії РФ у Донецькій та Луганській областях України

Анексія Криму у березні 2014 р. та початок збройної агресії на сході України стали першим серйозним випробуванням для безпекових позицій держав Вишеградської групи в нових умовах. До того часу безпекова риторика Чехії, Словаччини та Угорщини значною мірою ґрунтувалася на оптимістичному баченні «Росії-партнера» і відносної стабільності у відносинах між ЄС та Москвою. Події 2014 р. поставили перед цими урядами складний вибір між солідарністю з Україною та ЄС, з одного боку, і збереженням вигідних економічних відносин із Росією - з іншого [1, с. 229].

Чехія у 2014 р. перебувала в умовах нещодавно сформованого уряду Богуслава Сobotки (ČSSD), що прийшов до влади у лютому 2014 р. Початкова реакція Праги на анексію Криму була обережною: уряд підтримав засудження анексії на рівні ЄС та голосування на Генеральній Асамблеї ООН, однак уникав надто різких заяв на адресу Москви. Чеський президент Мілош Земан займав виразно проросійську позицію, що суперечила офіційному урядовому курсу і створювала характерну для Чехії двоголосність у зовнішньополітичних питаннях [10].

На протипагу президентським сигналам, чеський уряд загалом підтримав санкційний курс ЄС щодо Росії - хоча й не без внутрішніх дискусій. Прага підтримала всі чотири пакети санкцій, ухвалених ЄС у відповідь на анексію Криму та конфлікт на Донбасі у 2014 р. Разом із тим чеська сторона наполягала на збереженні дипломатичних каналів і не підтримувала більш радикальних пропозицій щодо посилення санкцій. Цей «прагматичний» підхід відображав як економічні інтереси (помірний, але помітний рівень торговельних зв'язків із

Росією), так і позицію частини чеської еліти, схильної до виправдовування Москви [10; 24].

Позиція Словаччини у 2014–2016 рр. визначалася урядом Роберта Фіцо (SMER-SD), який перебував при владі з 2012 р. Словацький прем'єр займав виразно амбівалентну позицію: він офіційно підтримував санкції ЄС, одночасно риторично критикуючи їхні економічні наслідки для Словаччини та підтримуючи діалог із Москвою. Фіцо неодноразово наголошував на тому, що Словаччина є «залежною від російського газу», і використовував це як аргумент проти ескалації санкційного тиску [2, с. 29].

Словаччина - один із найбільш залежних від російської енергетики членів ЄС: на початку 2010-х рр. майже 100% природного газу та близько 100% нафти надходило з Росії через систему трубопроводів. Це суттєво обмежувало свободу маневру словацьких урядів та забезпечувало Москві потужний інструмент тиску. Водночас Словаччина виконувала важливу транзитну роль: через її територію надходив газ в Австрію, Угорщину та інші держави ЄС [13, с. 50].

Реакція Угорщини на події 2014 р. виявилася найбільш неоднозначною серед трьох країн. Уряд Орбана, що прийшов до влади у 2010 р. і здобув ще одну переконливу перемогу на виборах 2014 р., на той момент вже запровадив курс на «відкриття на Схід» (Eastern Opening) - стратегію диверсифікації економічних і політичних зв'язків, яка передбачала суттєве посилення відносин із Росією, Китаєм та іншими незахідними партнерами. Угорщина підписала 2014 р. угоду з «Росатомом» про будівництво нових блоків АЕС «Пакш» - угоду, яка передбачала кредит від Росії розміром 10 млрд євро [3].

Попри членство в НАТО та ЄС, угорський уряд підтримав санкції проти Росії лише формально, одночасно використовуючи кожен нагоду для демонстрації «особливих відносин» із Москвою. Орбан неодноразово зустрічався з Путіним і наголошував на «прагматичному» характері угорської зовнішньої політики, підкреслюючи, що Будапешт не дозволить ідеологічним міркуванням підривати угорські економічні інтереси [3; 16].

Наслідки анексії Криму для безпекових концепцій трьох держав виявилися несиметричними. У Чехії ця подія спричинила поступове переосмислення оцінок загроз у офіційних безпекових документах: оновлена безпекова стратегія 2015 р. вперше з 1990-х рр. прямо назвала Росію «ревізійною державою» та окреслила ризики, що виходять із східного напрямку. Водночас практичні заходи залишалися обмеженими, а оборонний бюджет продовжував скорочуватися [10; 29].

У Словаччині аналогічне переосмислення відбулося більш болісно. Уряд Фіцо намагався балансувати між євроатлантичними зобов'язаннями та апелюванням до «слов'янської солідарності» та «розуміння» позиції Москви. Це суперечливе позиціонування відображало як реальні енергетичні вразливості, так і внутрішньополітичну логіку: частина виборців Фіцо сприймала Росію з більшою симпатією, ніж ЄС, а проросійська риторика забезпечувала електоральні переваги [13, с. 51].

В Угорщині офіційне переосмислення загроз фактично не відбулося. Більш того, Будапешт у 2014–2021 рр. активно блокував або розводив вимоги щодо одностайної реакції ЄС у питаннях, пов'язаних із Україною та Росією. Угорщина систематично використовувала право вето для блокування або розводження рішень ЄС щодо України, пов'язуючи свою позицію з вимогами до Києва щодо прав угорської меншини в Закарпатті [3; 7].

Важливим вимірником реальних безпекових пріоритетів є динаміка оборонних витрат. У 2014–2021 рр. усі три держави не досягали цільового показника НАТО у 2% ВВП. У 2020 р. Чехія витратила 1,33% ВВП на оборону, Словаччина - 1,87%, Угорщина - 1,73%. Ця «підінвестованість» у оборону відображала загальну тенденцію до «оборонного паразитизму» в центральноевропейському регіоні, де дивіденди миру, отримані після 1991 р., забезпечували відносно низький рівень оборонних зусиль [29; 30].

Суттєвим контекстом для розуміння безпекових позицій трьох держав є їхні відносини з українськими меншинами та прикордонна ситуація. Угорщина сприймала Україну насамперед крізь призму становища закарпатських угорців, і

після 2014 р. двосторонні відносини Будапешта з Києвом різко погіршилися через суперечки щодо освітнього закону. Словаччина також мала мовне питання - русинів та словаків в Україні - хоча воно не набувало такої гостроти. Чехія, натомість, не мала подібних двосторонніх ускладнень, що полегшувало її курс [37, с.6].

Таким чином, у 2014–2021 рр. між Чехією, Словаччиною та Угорщиною виявилися суттєві відмінності у підходах до безпекових відповідей на агресію Росії. Чехія поступово рухалася у бік більш критичного сприйняття Росії, хоча й стримувалася президентом Земаном. Словаччина демонструвала найбільш виражений «амбівалентний» курс, коливаючись між євроатлантичними зобов'язаннями та економічним прагматизмом. Угорщина під Орбаном фактично відхилилася від спільного курсу ЄС і демонструвала симпатії до Москви, що підривало єдність Вишеградської групи [36, 38].

2.2. Головні зовнішньополітичні пріоритети Чехії, Словаччини та Угорщини після 2014 р.

Зовнішньополітичні пріоритети Чехії, Словаччини та Угорщини у 2015–2021 рр. формувалися під одночасним впливом кількох тектонічних зрушень: перебудови безпекового середовища внаслідок конфлікту на Донбасі, міграційної кризи 2015–2016 рр., Brexit та ерозії ліберального міжнародного порядку в умовах президентства Трампа. Реакції трьох держав на ці виклики суттєво відрізнялися, хоча всі вони формально залишалися в рамках членства в ЄС і НАТО [2; 6].

Для Чехії ключовим зовнішньополітичним пріоритетом у 2015–2021 рр. залишалося збереження активної ролі в євроатлантичних структурах при одночасному пошуку ніші «середньої держави» з особливими компетенціями. Прага активно брала участь у місіях НАТО, зокрема у навчальних місіях в Афганістані та Іраку [37]. Водночас уряд Бабіша (ANO), що прийшов до влади у

2017 р., демонстрував відверто популістський та євроскептичний курс, хоча й не настільки різкий, як угорський Фідес [10, с. 1225].

Одним із найбільш значущих пріоритетів Праги стало посилення трансатлантичних відносин у сфері безпеки. Чехія підтримала збільшення присутності НАТО у Східній Європі після варшавського саміту 2016 р. та взяла участь у посиленій передовій присутності НАТО (Enhanced Forward Presence) у Прибалтиці. Чеські збройні сили взяли на себе командування бойовою групою НАТО в Латвії - факт, що символізував перехід від пасивного до більш активного безпекового позиціювання [29].

Словаччина у 2015–2021 рр. перебувала під управлінням трьох різних урядів: коаліції Фіцо (2016–2018), коаліції Пеллегріні (2018–2020) та реформаторського уряду Матовіча-Хегера (2020–2023). Ця зміна урядів суттєво вплинула на зовнішньополітичний курс: після масових акцій протесту, спричинених вбивством журналіста Яна Куціяка у 2018 р., Фіцо вимушений піти у відставку, і до влади прийшли реформатори, налаштовані більш проєвропейськи та проатлантично [31].

Під управлінням Матовіча та Хегера Словаччина суттєво активізувала своє безпекове позиціювання. Братислава погодилася розмістити на своїй території бойову групу НАТО, збільшила оборонний бюджет та посилила риторичну підтримку України. Уряд Хегера схвалив поставки зенітних комплексів С-300 Україні - рішення, що мало надзвичайно важливе значення для Києва на початку повномасштабного вторгнення [6, с. 12].

Проте в Словаччині цей проєвропейський курс не набув стійкості. Уряд реформаторів стикнувся з серйозними внутрішніми труднощами: коаліція розпалася, і позачергові вибори 2023 р. принесли перемогу Роберту Фіцо, що означало різку зміну зовнішньополітичного курсу. У передвиборній кампанії Фіцо відкрито виступав проти допомоги Україні та закликав до відновлення відносин із Росією - позиції, що різко виділяли Братиславу серед більшості держав-членів ЄС [8].

Угорщина у 2015–2021 рр. остаточно перетворилася на «дисидента» в рамках ЄС і НАТО. Орбан сформував виразну «неліберальну» зовнішньополітичну ідеологію, що поєднувала позиціонування Угорщини як захисника «традиційних цінностей» та «суверенного» виміру проти «брюссельського диктату», критику «ліберального мейнстріму» та відкрите прагнення до «особливих відносин» із Москвою і Пекіном [3].

Орбан неодноразово відвідував Путіна навіть після 2014 р. та підписував стратегічні угоди з Росією в енергетичній сфері (контракти «Газпрому», продовження терміну роботи АЕС «Пакш» та побудова нових блоків). Угорщина систематично блокувала або послаблювала рішення ЄС щодо санкцій проти Росії, домагаючись виключень для угорських інтересів. Стосовно України Будапешт використовував «мовне питання» (становище угорців Закарпаття) як постійний інструмент тиску [3; 16].

Суперечності між трьома державами набули особливої гостроти у контексті міграційної кризи 2015–2016 рр. Усі три уряди виступили проти запропонованої Єврокомісією обов'язкової квотної системи розподілу біженців. У цьому питанні В4 демонструвала певну єдність, хоча мотивації відрізнялися: Орбан включив антиміграційний курс до ідеологічного ядра «неліберальної демократії», тоді як Прага та Братислава діяли більш прагматично [2, с. 28].

У сфері відносин з Україною між трьома державами існували суттєві відмінності. Чехія підтримувала євроінтеграційні прагнення України й загалом схвально ставилася до підписання Угоди про асоціацію у 2014 р. Словаччина займала більш нейтральну позицію. Угорщина активно блокувала на рівні ЄС і НАТО будь-які рішення, що стосувалися України, використовуючи їх як розмінну монету у переговорах щодо угорської меншини [3; 7].

Важливим показником зовнішньополітичних пріоритетів є участь у ініціативах ЄС у сфері оборони, запроваджених у 2017–2019 рр. (PESCO, CARD, EDF). Чехія приєдналася до більшості проектів PESCO і демонструвала загалом конструктивний підхід до розбудови потенціалу ЄС у сфері оборони. Словаччина теж активно брала участь у PESCO. Угорщина, формально

приєднавшись до ряду ініціатив, продовжувала демонструвати амбівалентність у практичній реалізації зобов'язань [18; 22].

Окреме місце посідає питання розвідувального виміру безпеки. Усі три держави є членами мережі спецслужбового співробітництва в рамках НАТО. Проте угорські спецслужби потрапляли під підозру у потенційних витоках конфіденційної інформації до Москви. Це призвело до того, що ряд партнерів по НАТО почав обмежувати рівень обміну розвідданими з Будапештом - явище, що мало прямий вплив на безпекову надійність Угорщини як союзника [16; 25].

Загалом у 2015–2021 рр. між трьома державами окреслилася чітка диференціація: Чехія рухалася у бік зміцнення євроатлантичних зобов'язань, хоча й повільно; Словаччина коливалася залежно від правлячої коаліції; Угорщина системно відхилялася від спільного курсу ЄС і НАТО, формуючи власний «неліберальний» зовнішньополітичний проект. Ця диференціація стала тим більш очевидною після 24 лютого 2022 р., коли Росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну.

Таким чином, у 2014–2021 рр. безпекові позиції Чехії, Словаччини та Угорщини формувалися під впливом складного переплетення структурних вразливостей (енергетична залежність від Росії), ідеологічних орієнтацій правлячих еліт та інституційних рамок ЄС і НАТО. Ключовим висновком цього розділу є те, що навіть у межах однієї регіональної групи (V4) та при формально спільному членстві в ЄС і НАТО можливі суттєві розбіжності у безпековому позиціюванні, зумовлені різними внутрішньополітичними траєкторіями та особистісними чинниками лідерства [39].

Розширений аналіз методологічних підходів дозволяє не лише систематизувати емпіричний матеріал, але й сформулювати робочі гіпотези дослідження, які перевірятимуться у подальшому аналітичному розділі. Перша гіпотеза полягає в тому, що розбіжності у безпекових реакціях Чехії, Словаччини та Угорщини на події після 2022 року зумовлені не стільки об'єктивними структурними факторами (географічне положення, економічний потенціал), скільки суб'єктивними чинниками: ідеологічною орієнтацією правлячих еліт,

рівнем консолідації демократичних інститутів та історично сформованими «безпековими культурами» [40].

Друга гіпотеза стверджує, що інституційна приналежність до ЄС та НАТО виступає не лише як зовнішнє обмеження для національної безпекової політики, але й як ресурс для посилення суб'єктності малих держав. У цьому сенсі, країни, які активніше використовують можливості європейських ініціатив (PESCO, EDF, Strategic Compass), демонструють вищий рівень адаптивності до нових загроз та ефективності у реалізації оборонних реформ [41].

Третя гіпотеза стосується ролі лідерського фактора: зміна політичного керівництва (як у випадку з обранням Петра Павела президентом Чехії або поверненням Роберта Фіцо до влади у Словаччині) здатна суттєво коригувати безпековий курс держави у короткостроковій перспективі, однак довгострокові стратегічні орієнтири залишаються прив'язаними до інституційних рамок членства в ЄС та НАТО, що обмежує простір для радикальних маневрів [42, 43].

Для перевірки зазначених гіпотез дослідження спирається на комплексну систему індикаторів, що включає: кількісні показники (рівень оборонних витрат у % до ВВП, участь у місіях ЄС/НАТО, обсяги військової допомоги Україні); якісні індикатори (зміст офіційних стратегічних документів, риторика ключових політичних фігур, позиціонування у міжнародних організаціях); та контекстуальні фактори (результати виборів, зміни у суспільній думці, економічні зв'язки з третіми країнами). Такий багатовимірний підхід дозволяє уникнути спрощених трактувань та врахувати складну взаємодію внутрішніх та зовнішніх детермінант безпекової політики.

Важливим елементом методології є періодизація досліджуваного процесу. У межах хронологічних рамок 2014–2025 рр. виокремлюються три ключові етапи: (1) посткримський період (2014–2021), коли безпекові пріоритети центральноевропейських держав формувалися під впливом гібридної загрози з боку Росії, але залишалися підпорядкованими економічному прагматизму; (2) період повномасштабного вторгнення (2022–2023), що став каталізатором радикального перегляду безпекових доктрин та активізації співпраці з Україною;

(3) етап стратегічної адаптації (2024–2025), коли держави змушені балансувати між підтримкою України, внутрішньополітичними викликами та необхідністю довгострокового планування в умовах невизначеності. Така періодизація дозволяє простежити динаміку трансформацій та виявити ключові точки біфуркації у безпековій політиці досліджуваних держав.

Окрему увагу в дослідженні приділено проблемі валідності джерельної бази. Офіційні документи (стратегії, звіти, парламентські слухання) аналізуються у поєднанні з експертними оцінками, медіа-дискурсом та даними соціологічних опитувань, що дозволяє мінімізувати ризик однобічності та врахувати розрив між деклараціями та реальною політикою. Зокрема, порівняння урядових заяв про підтримку України з фактичними обсягами військової допомоги або позиціонуванням у голосуваннях Ради ЄС дає змогу виявити приховані мотиви та обмеження, що впливають на прийняття рішень.

Етичний вимір дослідження також потребує окремого осмислення. Аналізуючи безпекову політику держав у контексті війни проти України, важливо уникати нормативних упереджень та зберігати наукову об'єктивність, навіть коли мова йде про дії, що суперечать європейським цінностям. Це не означає морального релятивізму, але передбачає чітке розмежування між емпіричним описом політичних практик та їхньою нормативною оцінкою. Такий підхід забезпечує академічну доброчесність та підвищує довіру до отриманих висновків.

Узагальнюючи теоретико-методологічний розділ, можна констатувати, що запропонована рамка дослідження поєднує структурний аналіз міжнародного середовища з агентським підходом до вивчення національних рішень, що дозволяє комплексно пояснити варіативність безпекових реакцій центральноевропейських держав. Наступний розділ роботи присвячено емпіричному аналізу трансформацій безпекової політики Чехії, Словаччини та Угорщини у період 2014–2025 рр., де зазначені гіпотези перевірятимуться на основі систематизованого фактологічного матеріалу та порівняльного аналізу кейсів.

РОЗДІЛ III. БЕЗПЕКОВА ПОЛІТИКА ЧЕХІЇ, СЛОВАЧЧИНИ ТА УГОРЩИНИ В КОНТЕКСТІ ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ

3.1. Еволюція безпекової політики Чехії за президентства П. Павела

24 лютого 2022 року стало доленосною датою, яка змінила не лише хід історії України, а й змусила держави Європейського Союзу кардинально переглянути свої безпекові пріоритети. Для Чеської Республіки, яка ще до повномасштабного вторгнення демонструвала чітке розуміння загроз з боку Росії, цей день ознаменував початок найшвидшої та найбільш радикальної трансформації системи безпеки за всю її постбіполярну історію [10, с. 1228]. Цей процес став відповіддю на нові реалії геополітики та необхідність адаптації до агресивної поведінки сусідньої держави.

Початкова реакція офіційної Праги у лютому 2022 року вирізнялася на тлі багатьох інших центральноєвропейських країн своєю рішучістю та відсутністю вагань. Уряд Петра Фіали (представник партії ODS), який прийшов до влади лише у грудні 2021 року, вже в перші дні після початку війни схвалив передачу зброї Україні та взяв на себе роль координатора поставок серед країн-членів ЄС. Чехія увійшла до числа піонерів у наданні важкого озброєння, передавши Києву танки Т-72, бойові машини піхоти BVP-1 та зенітні комплекси. Варто зазначити, що ці кроки були зроблені в той період, коли більшість великих європейських держав ще лише обговорювали масштаби можливої допомоги [6, с. 8].

Ключовим етапом у еволюції безпекової ідентичності Чехії стало обрання Петром Павелем на посаду президента у січні 2023 року. Павел, маючи за плечима досвід генерала армії та головування у Військовому комітеті НАТО (2015–2018 рр.), приніс у президентський офіс виразне проатлантичне та проукраїнське бачення безпекових викликів. Такий підхід різко контрастував із політикою його попередника Мілоша Земана, який був відомий своїми

проросійськими симпатіями та скептицизмом щодо західних інституцій [10, с. 1230].

Президентство Петра Павела характеризувалося низкою системних кроків, що фундаментально змінили характер чеської безпекової політики. По-перше, він порушив традиційну конституційну практику, перетворивши президентську канцелярію на активного промоутера чіткої євроатлантичної орієнтації та підтримки України, тим самим ліквідувавши політичний дуалізм, притаманний епосі Земана. По-друге, Павел особисто залучився до дипломатії підтримки: він відвідав Київ, проводив зустрічі з Володимиром Зеленським та лідерами країн НАТО, позиціонуючи Чехію як надійного та передбачуваного союзника [10].

По-третє, під керівництвом Павела Чехія ініціювала безпрецедентний проект із закупівлі боєприпасів для потреб української армії поза межами Європейського Союзу. У 2024 році Прага оголосила про запуск так званої «чеської ініціативи», суть якої полягала у закупівлі у третіх країнах та передачі Україні близько 500 000 артилерійських снарядів. Фінансування цього проекту забезпечили держави ЄС та інші партнери. Ця ініціатива здобула підтримку кількох десятків країн і стала одним із найбільших індивідуальних внесків у підтримку бойового потенціалу України у 2024 році [32].

Паралельно з активізацією зовнішньої підтримки України, Чехія здійснювала глибоку внутрішню безпекову трансформацію. Оборонний бюджет країни у період 2022–2024 років зростав прискореними темпами: якщо у 2021 році він становив лише 1,4% ВВП, то у 2024 році досяг позначки 2,1% ВВП, що дозволило вперше виконати цільовий показник НАТО. Уряд також затвердив нову Концепцію оборони та Стратегію зовнішньої безпеки, де Росія була чітко ідентифікована як «ключова загроза», а всебічна підтримка України визначена як стратегічний пріоритет держави [29; 33].

Окремої уваги заслуговує перебудова чеського оборонно-промислового комплексу (ОПК). Повномасштабне вторгнення виявило значний потенціал Центральної Європи у виробництві зброї радянського зразка, яка могла бути швидко передана Україні. Чехія ефективно скористалася цією можливістю:

місцеві оборонні підприємства стали ключовими постачальниками озброєння та боєприпасів для ЗСУ, а сам сектор суттєво розширив свої виробничі потужності для задоволення зростаючого попиту [10, с. 1232].

Чехія також посилила свою активність у рамках безпекових механізмів Європейського Союзу. Прага підтримала створення та функціонування Механізму мирного сприяння ЄС (European Peace Facility) для фінансування військових поставок Україні. Крім того, чеські представники брали активну участь у дебатах щодо продовження та розширення санкційних пакетів проти Росії. Чеський уряд публічно лобював жорсткішу позицію ЄС щодо Угорщини, особливо у питаннях блокування рішень, спрямованих на підтримку України [22; 33].

У міграційному вимірі реакція Чехії на війну також була рішучою та гуманною. Прага прийняла один із найбільших потоків українських біженців серед усіх країн ЄС: протягом 2022–2024 років тимчасовий захист отримали понад 300 тисяч осіб. Хоча це створило суттєві виклики у сфері соціальних видатків та інтеграції newcomers, водночас це ще більше «зв'язало» Чехію зі справою підтримки України на рівні суспільства та державних інституцій [15].

Важливо підкреслити, що така радикальна трансформація безпекової політики відбувалася на тлі широкого суспільного консенсусу. Згідно з даними соціологічних опитувань, понад 70% громадян Чехії підтримували допомогу Україні, що є одним із найвищих показників у Вишеградській групі. Це відображало глибоке переосмислення історичних уроків холодної війни та подій «Празької весни»: для більшості чехів підтримка України асоціювалася із захистом принципів суверенітету та права народів на самовизначення, порушення яких вони самі пережили в минулому [6; 29].

Серед важливих зовнішньополітичних акцентів за президентства Павела варто виділити активізацію діяльності у форматі «трикутника» Варшава–Прага–Київ. У 2024 році ці три держави підписали угоди про координацію зусиль щодо відновлення України [15]. Чехія також відкрила гуманітарні коридори та

нарощувала двосторонню економічну допомогу, зокрема у будівельній та енергетичній сферах, сприяючи відновленню критичної інфраструктури.

Отже, за час президентства Петра Павела Чехія пережила найбільш радикальну безпекову трансформацію серед усіх досліджуваних держав регіону. Відхід від «прагматичного дуалізму» епохи Земана до чіткого євроатлантичного профілю та активної, лідерської підтримки України базувався як на зміні політичного керівництва, так і на міцному суспільному консенсусі. В результаті Чехія перетворилася на одного з найбільш впливових «голосів» серед малих і середніх держав ЄС у питанні протидії російській агресії.

Варто також детально розглянути роль Чехії у зміцненні східного флангу НАТО. Після лютого 2022 року Прага стала одним із найактивніших прихильників посилення передової присутності Альянсу в країнах Балтії та Польщі [44]. Чеські збройні сили взяли участь у розширених навчаннях НАТО, таких як «Steadfast Defender», а також на постійній основі ротирують свої підрозділи в рамках батальйонних бойових груп. Це свідчить про перехід від символічної участі в колективній обороні до реального внеску у стримування потенційної агресії проти територій союзників [29; 33].

Окремим напрямом трансформації стала кібербезпека та протидія гібридним загрозам. Чехія, маючи досвід протидії російській дезінформації ще до 2022 року, посилила співпрацю з Україною у сфері обміну розвідданими та кіберзахисту. Національний центр кібербезпеки ЧР (NÚKIB) розширив повноваження та запустив спільні програми з підготовки фахівців для українських партнерів [45]. Ці зусилля були визнані на рівні ЄС як приклад ефективної координації між державами-членами у протидії неконвенційним загрозам [10, с. 1233].

Енергетична безпека також стала пріоритетом чеської стратегії. Залежність від російських енергоносіїв, яка ще у 2021 році становила значну частку імпорту, була суттєво зменшена завдяки диверсифікації поставок та інвестиціям у відновлювані джерела енергії. Чехія приєдналася до ініціатив ЄС щодо спільних закупівель газу та прискорила будівництво інтерконекторів із сусідніми

державами. Це не лише підвищило енергетичну стійкість країни, а й позбавило Росію важливого важеля економічного тиску [33].

У сфері стратегічних комунікацій Чехія зайняла принципову позицію щодо протидії російській пропаганді. Уряд підтримав ініціативи з моніторингу дезінформаційних кампаній, блокування проросійських медіаресурсів та підвищення медіаграмотності населення. Чеські експерти активно долучилися до роботи Європейського центру протидії гібридним загрозам (Hybrid CoE), ділячись досвідом ідентифікації та нейтралізації інформаційних атак [22].

Перспективи подальшої безпекової інтеграції Чехії пов'язані з її роллю у процесі розширення ЄС та НАТО. Прага підтримує надання членства Україні, Молдові та країнам Західних Балкан, вбачаючи в цьому зміцнення демократичного простору континенту. Водночас чеські аналітики наголошують на необхідності реформування інституцій ЄС для забезпечення ефективності ухвалення рішень у умовах розширення [15; 29].

Важливим аспектом залишається також розвиток двосторонньої військово-технічної співпраці. Чехія уклала низку угод з Україною щодо спільного виробництва озброєння, ремонту техніки та обміну технологіями. Це не лише сприяє зміцненню оборонного потенціалу України, а й стимулює інновації в чеському ОПК, відкриваючи нові ринки збуту для місцевих підприємств [10, с. 1234].

Окремим важливим аспектом трансформації стала участь Чехії у європейських оборонних ініціативах, зокрема у рамках Постійного структурного співробітництва (PESCO) та Європейського оборонного фонду (EDF). Прага активно підтримує проекти, спрямовані на розвиток спільних оборонних технологій, стандартизацію озброєння та зміцнення промислової бази ЄС. Чеські підприємства, такі як «Československá zbrojovka» та «Excalibur Army», стали учасниками консорціумів із виробництва артилерійських систем та засобів протиповітряної оборони, що сприяє інтеграції національного ОПК у європейський ланцюг створення вартості [29; 33].

Парламентський вимір безпекової політики також зазнав суттєвих змін. Палата депутатів та Сенат Чехії ухвалили низку резолюцій, які закріпили підтримку України як міжпартійний консенсус. Комітети з питань оборони та закордонних справ посилюють контроль за виконанням оборонних програм та використанням бюджетних коштів. Така посилена парламентська роль сприяє прозорості прийняття рішень та зміцненню демократичного нагляду за силовими структурами, що є важливим елементом євроатлантичної інтеграції [10, с. 1235].

Вагомий внесок у формування безпекового дискурсу зробили чеські аналітичні центри та громадянське суспільство. Інституції, такі як Асоціація міжнародних питань (АМО), Інститут міжнародних відносин у Празі (ІІР) та Центр безпекових досліджень, надали експертну підтримку у розробці стратегічних документів та організації публічних дискусій. Громадянські ініціативи, зокрема збір коштів на закупівлю дронів чи медичного обладнання для України, демонструють високий рівень соціальної відповідальності та солідарності чеського суспільства [6; 22].

У сфері освіти та гуманітарної допомоги Чехія реалізувала масштабні програми інтеграції українських біженців. Університети та професійні коледжі надали безкоштовний доступ до навчання для тисяч українських студентів, а мовні курси та програми культурної адаптації сприяли їхньому швидшому включенню у соціальне життя. Ці зусилля не лише пом'якшили гуманітарні наслідки війни, а й створили довгостроковий потенціал для зміцнення українсько-чеських зв'язків на рівні молоді та професійних спільнот [15].

Регіональне співробітництво вийшло за межі традиційного Вишеградського формату. Чехія активізувала діалог у рамках «Люблінського трикутника» (Польща–Литва–Україна), ініціативи «Три моря» та співпраці з країнами Балтії. Ці формати дозволяють координувати позиції щодо енергетичної безпеки, транспортної інфраструктури та оборонного планування, формуючи нову архітектуру регіональної стійкості в Центральній та Східній Європі [29; 32].

Модернізація чеської армії стала ще одним пріоритетом безпекової трансформації. Уряд затвердив програми закупівлі сучасних бойових машин піхоти CV90, винищувачів F-35 та систем протиповітряної оборони середньої дальності. Ці інвестиції не лише підвищують оперативні можливості Збройних сил ЧР, а й забезпечують сумісність із стандартами НАТО, що є критично важливим для ефективного функціонування колективної оборони [10, с. 1236; 33].

Водночас чеська трансформація стикається з певними викликами. Економічна інфляція, соціальна втома від тривалої підтримки України та політична поляризація навколо окремих питань можуть впливати на стабільність консенсусу. Крім того, необхідність балансувати між національними інтересами, зобов'язаннями перед НАТО та вимогами ЄС вимагає від Празі високої гнучкості та стратегічного мислення [6; 22].

Довгострокова перспектива безпекового розвитку Чехії пов'язана з її здатністю поєднувати роль надійного союзника з функцією регіонального лідера-інтегратора. Прага має унікальний досвід трансформації посткомуністичної держави, який може бути корисним для партнерів у Східній Європі. Посилення експорту безпекових рішень, експертної дипломатії та технологічного співробітництва може стати новим виміром чеського впливу в євроатлантичному просторі [29; 32; 33].

Інформаційно-розвідувальна співпраця стала одним із найменш помітних, але найбільш ефективних напрямів чеської безпекової трансформації. Спецслужби Чехії, зокрема Служба безпеки та інформації (BIS), посилили обмін даними з українськими партнерами та союзниками по НАТО щодо російських військових переміщень, кібератак та гібридних операцій. Ця співпраця дозволила завчасно ідентифікувати загрози та координувати контрзаходи, що підвищило загальну ситуаційну обізнаність євроатлантичного простору. Експерти відзначають, що чеські спецслужби демонструють високий рівень професіоналізму та довіри з боку партнерів, що зміцнює позиції Праги як надійного учасника колективної безпеки [10, с. 1237; 29].

Оборонна дипломатія Чехії також зазнала суттєвого розширення. Мережа військових аташе та представників міністерства оборони за кордоном була посилена, зокрема у країнах Східної Європи та Азії. Це дозволило Празі ефективніше лобювати інтереси української підтримки на міжнародних майданчиках та координувати багатосторонні ініціативи. Чеські дипломати активно працювали у форматі НАТО, ЄС та ООН, просуваючи резолюції щодо засудження російської агресії та підтримки територіальної цілісності України [22; 33].

У дебатах щодо стратегічної автономії ЄС Чехія зайняла збалансовану позицію, підтримуючи зміцнення європейських оборонних можливостей, але наголошуючи на пріоритеті трансатлантичного зв'язку. Прага виступає за те, щоб європейські ініціативи доповнювали, а не дублювали чи замінювали функції НАТО. Такий підхід відображає чеське розуміння безпеки як системи взаємозалежних інституцій, де кожен елемент посилює загальну стійкість. Чеські експерти активно долучаються до розробки концепцій «європейського стовпа» в рамках Альянсу, пропонуючи практичні рішення для покращення координації [29; 32].

Цивільна оборона та резильєнтність населення стали новими пріоритетами чеської безпекової стратегії. Уряд запустив програми підготовки населення до надзвичайних ситуацій, включаючи навчання з медичної допомоги, кібергігієни та поведінки під час повітряних тривог. Було модернізовано систему сповіщення про загрози та розширено мережу укриттів. Ці заходи спрямовані на формування «суспільства стійкості», здатного ефективно реагувати на різноманітні виклики безпекового середовища [15; 33].

Інноваційний сектор оборони також отримав імпульс до розвитку. Чехія стимулює співпрацю між оборонними підприємствами, університетами та стартапами у сфері безпілотних систем, штучного інтелекту та кібертехнологій. Створено спеціальні фонди та акселератори для підтримки оборонних інновацій, що дозволяє швидше впроваджувати новітні рішення у практичну площину. Цей

підхід сприяє не лише зміцненню оборонного потенціалу, а й розвитку високотехнологічного експорту [10, с. 1238; 29].

Соціальна підтримка ветеранів та родин загиблих захисників стала важливим елементом внутрішньої політики. Чехія розширила програми психологічної реабілітації, медичного забезпечення та професійної перепідготовки для учасників бойових дій, включаючи чеських військовослужбовців та українських партнерів. Така політика зміцнює соціальну згуртованість та демонструє відповідальність держави перед тими, хто захищає її інтереси та цінності [6; 22].

Історична пам'ять та ідентичність відіграють значну роль у формуванні чеського безпекового дискурсу. Посилання на досвід «Празької весни» 1968 року, окупації та боротьби за незалежність стають потужним символічним ресурсом для обґрунтування підтримки України. Цей наратив резонує з широкими верствами суспільства та сприяє консолідації навколо цінностей суверенітету, демократії та прав людини. Водночас чеські інтелектуали застерігають від надмірної мілітаризації історичної пам'яті, наголошуючи на важливості мирного врегулювання конфліктів [10, с. 1239; 29].

Стратегічне прогнозування та сценарне планування стали невід'ємною частиною чеського процесу ухвалення рішень. Урядові аналітичні структури регулярно розробляють сценарії розвитку безпекової ситуації в регіоні, враховуючи різноманітні фактори: від економічних тенденцій до кліматичних змін. Такий підхід дозволяє завчасно ідентифікувати ризики та готувати адаптивні стратегії реагування. Чехія також активно ділиться методологією стратегічного форсайту з партнерами, сприяючи розвитку спільного аналітичного потенціалу [32; 33].

Таким чином, безпекова трансформація Чехії після 24 лютого 2022 року є комплексним, багаторівневим процесом, що охоплює військову, дипломатичну, технологічну, соціальну та культурну складові. Цей процес ґрунтується на поєднанні політичної волі керівництва, суспільного консенсусу, експертної підтримки та практичної реалізації конкретних ініціатив. Чехія не лише

адаптувалася до нових геополітичних реалій, а й стала активним архітектором нової архітектури безпеки в Центральній та Східній Європі. Досвід Праги демонструє, як середня держава може ефективно поєднувати національні інтереси з колективною відповідальністю, впливаючи на регіональну стабільність у часи глибокої турбулентності та невизначеності [6; 10; 15; 22; 29; 32; 33].

3.2. Особливості безпекової політики Словаччини та Угорщини

Якщо чеська траєкторія у 2022–2024 рр. демонструє послідовне зміцнення євроатлантичних позицій, то Словаччина та Угорщина представляють значно складніші і суперечливіші кейси, які виходять за межі лінійної логіки безпекової консолідації. В обох державах діє або відбулося повернення до влади політичних лідерів, що відкрито ставлять під сумнів логіку підтримки України та солідарності із санкційним курсом ЄС, апелюючи до національного прагматизму, енергетичної автономії або цивілізаційного суверенітету. Попри суттєві відмінності між двома країнами в інституційних, ідеологічних та електоральних вимірах, їхні траєкторії свідчать про те, що повномасштабне вторгнення Росії не автоматично призводить до консолідації євроатлантичних позицій усіх держав-членів ЄС [8; 16]. Це явище підкреслює наявність структурних розломів у європейській безпековій архітектурі, де внутрішньополітичні цикли, економічні залежності та медійні наративи часто виявляються сильнішими за зовнішньополітичний імператив солідарності. У контексті Вишеградської групи, яка ще до 2022 р. позиціонувалася як регіональний координаційний майданчик, подібна дивергенція ставить під сумнів спроможність формату до вироблення спільної позиції у кризових ситуаціях.

Словаччина у 2022–2023 рр. – за уряду Едуарда Хегера та виконувача обов'язків прем'єра Людовита Одора – здійснила низку важливих кроків на підтримку України, які вписувалися в загальноєвропейський консенсус перших

місяців війни. Ключовим із них стала передача Україні зенітних ракетних комплексів С-300 у квітні 2022 р. – один із найбільш значущих ранніх зброярських внесків серед малих держав, оскільки ці системи дозволили Києву посилити протиповітряну оборону критичної інфраструктури в умовах масованих ракетних ударів [46]. Словаччина підтримала санкційні пакети ЄС, долучилася до фінансування Механізму мирного сприяння та прийняла значний потік українських біженців, організувавши мережу тимчасового розміщення, освітніх інтеграційних програм та медичного супроводу [4; 6]. Цей період характеризувався високим рівнем міжпартійної згоди щодо підтримки України, що дозволило уряду швидко ухвалювати рішення без гострих парламентських дебатів. Проте вже восени 2022 р. почали з'являтися перші ознаки політичного виснаження: економічні наслідки енергетичної кризи, інфляція та внутрішні коаліційні суперечки поступово підмивали стабільність проєвропейського уряду.

Однак парламентські вибори у вересні 2023 р. привели до перемоги партії SMER Роберта Фіцо, і це ознаменувало різку зміну курсу, яка вийшла за межі традиційної зміни уряду і набула характеру системної переорієнтації зовнішньої політики [47]. Нові пріоритети уряду Фіцо були чітко сформульовані ще у передвиборній кампанії: припинення поставок зброї Україні, критика санкцій проти Росії як «шкідливих для Словаччини» та заклики до відновлення мирних переговорів – на умовах, що де-факто відображали прийняття значних територіальних поступок на користь Москви [8]. Ця риторика базувалася на популістському дискурсі «захисту національних інтересів», який апелював до соціально-економічних очікувань виборців, стурбованих зростанням цін, станом охорони здоров'я та інфраструктурними проєктами. Кампанія SMER активно використовувала медійні ресурси та альтернативні інформаційні платформи, формуючи наратив про «неефективність санкцій» та «необхідність дипломатичного вирішення», що резонувало з частиною електорату, схильною до скептицизму щодо євроатлантичної інтеграції [49].

Після формування уряду у жовтні 2023 р. Фіцо здійснив кілька символічних та практичних кроків, що ілюструють новий курс, який поєднував тактичну обачність з демонстративною зміною тону. Братислава офіційно призупинила державні поставки зброї Україні (хоча приватні угоданицькі та промислові контракти тривали), аргументуючи це необхідністю відновлення власних оборонних запасів та фокусування на соціальних витратах. Прем'єр Фіцо відвідав Москву у грудні 2024 р. – перший офіційний візит глави уряду ЄС до Путіна після початку повномасштабного вторгнення. Це викликало гостру критику з боку Євросоюзу та ряду держав-членів, зокрема Польщі, яка сприйняла візит як сигнал до нормалізації відносин із Кремлем і підризу єдності санкційного режиму [3; 16]. Водночас словацька дипломатія намагалася балансувати між демонстрацією відкритості до діалогу та збереженням формальної приналежності до європейських інституцій, уникаючи різких кроків, які могли б призвести до політичної ізоляції.

Водночас важливо підкреслити, що Словаччина не вийшла із санкційного режиму ЄС проти Росії і не заблокувала жодного з ключових рішень Ради ЄС щодо України у 2023–2024 рр. (на відміну від Угорщини). Це свідчить про те, що при всьому риторичному популізмі Фіцо зберігає певні реальні обмеження – зокрема, усвідомлення залежності Словаччини від інституційних зв'язків з ЄС та НАТО і небажання повністю ізолюватися від основного курсу Брюсселя [8; 31]. Словацька економіка критично залежить від європейських структурних фондів, внутрішнього ринку ЄС та ланцюгів постачання, які інтегровані в німецьку та центральєвропейську промисловість. Крім того, зовнішньополітична доктрина Братислави традиційно базувалася на консенсусі між проєвропейськими елітами, і різкий розрив із санкційною політикою міг би спровокувати фінансові ризики, зниження кредитних рейтингів та політичну дестабілізацію. Тому уряд Фіцо обрав тактику «обмеженого відхилення»: риторична дистанція від військової допомоги при збереженні участі в економічних та інституційних механізмах ЄС [48].

Окремою рисою словацького кейсу є суспільна поляризація щодо питань безпеки та підтримки України. Виборча кампанія 2023 р. та наступні місяці показали, що суспільство розділилося майже навпіл: проукраїнська частина опозиції (PS, KDH) мобілізувала значну підтримку, протестуючи проти курсу Фіцо через масові вуличні акції, медійні кампанії та громадянські ініціативи солідарності. Ця поляризація відображає складний суспільний ландшафт Словаччини, де проєвропейські та «суверенітетні» дискурси конкурують приблизно з рівними силами [31]. Соціологічні дані свідчать про глибокий поколінний та регіональний розкол: молоді міські верстви та західні регіони демонструють стійку підтримку євроатлантичної інтеграції та допомоги Україні, тоді як старші вікові групи, сільські території та східні області більш схильні до скептицизму щодо санкцій та відкриті до альтернативних геополітичних наративів. Ця динаміка ускладнює ухвалення довгострокових зовнішньополітичних рішень і робить словацьку безпекову політику вразливою до електоральних циклів [50].

Угорщина у 2022–2024 рр. продовжувала і навіть поглиблювала дисидентський курс, сформований упродовж попереднього десятиліття, перетворивши його на інституційно закріплену доктрину зовнішньої поведінки. Орбан від самого початку повномасштабного вторгнення обрав позицію «нейтралітету», що на практиці означала систематичну протидію скоординованим діям ЄС і НАТО у підтримку України, поєднану з активним використанням дипломатичних та економічних важелів для захисту двосторонніх зв'язків із Москвою. Будапешт відмовився постачати зброю Україні, відмовився від участі у санкціях щодо імпорту нафти (домігшись виключення для угорського трубопровідного імпорту), а також домагався виключень щодо заборони операцій із «Ощадбанком» [3; 7]. Ця позиція обґрунтовувалася офіційною риторикою про «захист енергетичної безпеки», «збереження мирного діалогу» та «недопущення економічного колапсу», хоча міжнародні аналітики часто трактували її як стратегію збереження фінансових та політичних каналів впливу Кремля в Центральній Європі.

Орбан систематично використовував механізм одностайності в Раді ЄС для блокування або розводження рішень щодо України, перетворюючи процедурні норми на інструмент політичного торгу. Угорщина тривалий час блокувала черговий транш фінансової допомоги ЄС Україні в рамках Фонду підтримки, нову місію EUAM та рішення про початок переговорів щодо членства України у ЄС. Лише під тиском і в обмін на отримання заморожених структурних фондів ЄС угорська сторона знімала вето – практика, що отримала у пресі назву «вето-шантаж» [3; 16]. Ця модель поведінки демонструє глибоке розуміння Будапештом інституційних механізмів ЄС та готовність використовувати їх у транзакційному ключі. Кожне вето супроводжувалося детальними переговорами щодо фінансових компенсацій, регуляторних преференцій та політичних заяв, що дозволяло Угорщині конвертувати дипломатичну опозицію в матеріальні та інституційні вигоди.

Суттєвим виміром угорської поведінки є збереження – і навіть поглиблення – енергетичних зв'язків із Росією в умовах, коли більшість ЄС прагнула диверсифікації. Угорщина залишається одним із небагатьох членів ЄС, що зберігає прямі трубопровідні поставки російського газу та нафти, що забезпечує стабільність внутрішніх цін і підтримує промисловий сектор. Будівництво нових блоків АЕС «Пакш» із «Росатомом» тривало навіть після 2022 р. – у контексті жорстких суперечок із Єврокомісією щодо фінансування, відповідності екологічним стандартам та геополітичних ризиків [3]. Цей проєкт став символом довгострокової стратегічної орієнтації Будапешта на співпрацю з російськими держкорпораціями, попри зростання критики з боку західних партнерів. Енергетична інфраструктура Угорщини функціонує в умовах високої залежності від російських технологій, фінансових схем та логістичних маршрутів, що обмежує маневреність уряду у питаннях швидкої трансформації енергетичного балансу.

Важливою відмінністю між Угорщиною та Словаччиною є ступінь ідеологічного оформлення «незгодного» курсу. Орбан вибудував цілісну ідеологічну систему: «неліберальна демократія», протистояння «Брюсселю» та

«Соросу», захист «угорського суверенітету» – яка слугує рамкою для відхилення від спільного курсу ЄС у питаннях України. Фіцо, натомість, апелює переважно до «прагматизму» та «інтересів словаків», уникаючи масштабних ідеологічних конструктів [8; 25]. Угорська модель базується на довгостроковій політичній інженерії: контроль над медіапростором, реформування судочинства, інституційне зміцнення виконавчої влади та формування альтернативного дискурсу про «традиційні цінності». Словацький кейс, навпаки, характеризується тактичною гнучкістю, де зовнішньополітичні заяви часто є реакцією на внутрішні економічні виклики або електоральні цикли, а не частиною системної цивілізаційної доктрини. Ця відмінність визначає стабільність курсу: угорська позиція інституційно закріплена, тоді як словацька залишається вразливою до зміни урядової коаліції.

Міжнародна реакція на курс Угорщини та Словаччини засвідчила зростаюче роздратування у ЄС, яке проявлялося як у дипломатичних нотах, так і в інституційних процедурах. Польща публічно розкритикувала позицію Угорщини щодо України і РФ, вимагаючи більш активних дій і погрожуючи переглядом двосторонніх економічних проєктів [3]. Ряд держав-членів порушив питання про можливість позбавлення Угорщини права голосу в Раді ЄС за систематичне порушення верховенства права – статті 7 Договору про ЄС. Водночас цей механізм є юридично складним і практично нереалізовним без кваліфікованої більшості, що робить його скоріше політичним сигналом, ніж реальним інструментом примусу [7; 16]. Європейські інституції намагалися балансувати між збереженням єдності та уникненням прямої конфронтації, оскільки повне ізолювання Будапешта могло б послабити координацію у питаннях міграції, енергетики та східного флангу НАТО. Тому Брюсель часто обирає стратегію умовного фінансування, правових позовів до Європейського суду та дипломатичного тиску через коаліції держав-одномумців.

Важливим виміром є також відносини Угорщини з НАТО, де поведінка Будапешта викликала серйозні занепокоєння щодо надійності колективної оборони. Попри формальне членство в Альянсі, Будапешт вагався із

ратифікацією членства Швеції та Фінляндії – тягнув з ратифікацією понад рік, чим блокував процедуру. Шведські та фінські представники здійснили кілька раундів переговорів у Будапешті, перш ніж Угорщина погодилася на ратифікацію, обмінявши її на зняття фінансових санкцій та політичні заяви про зміцнення двосторонньої співпраці [30]. Ця поведінка суттєво підірвала надійність Угорщини як союзника по НАТО, оскільки демонструвала готовність використовувати безпекові процедури в транзакційних цілях. Хоча Угорщина продовжує участь у навчаннях Альянсу та розміщує свої підрозділи в рамках ротаций, політична риторика Будапешта щодо «нейтралітету» та критики «розширення НАТО» створює напруження у координаційних структурах та ускладнює планування спільних операцій.

Порівняльний аналіз поведінки Словаччини та Угорщини виявляє як спільні риси, так і суттєві відмінності, які формують різні траєкторії впливу на європейську безпекову архітектуру. Спільним є: риторична критика підтримки України; апеляція до «захисту власних інтересів»; намагання вийти зі санкційного режиму або добитися виключень; протидія збільшенню військової допомоги Україні. Відмінним є: Угорщина діє системно і в рамках цілісної ідеологічної рамки, тоді як Словаччина – більш прагматично і без повної ідеологічної кристалізації; Угорщина значно більш схильна до формального блокування рішень, тоді як Словаччина обмежується переважно риторичним незгодом; суспільна поляризація у Словаччині є глибшою і дозволяє сподіватися на зміну курсу на наступних виборах [2; 8; 16]. Ці відмінності визначають ступінь довгостроковості кожного кейсу: угорська модель інтегрована в політичну систему та медійний ландшафт, тоді як словацька залишається залежною від електоральних циклів та коаліційної динаміки. Крім того, Угорщина має більш розгалужені економічні та енергетичні зв'язки з РФ, що робить її курс структурно стійкішим, тоді як Словаччина швидше адаптується до зовнішнього тиску через інтеграцію в європейські виробничі ланцюги.

Загалом кейси Словаччини та Угорщини ілюструють межі консолідованості ЄС перед лицем екзистенційного безпекового виклику. Попри

очевидну агресію Росії, внутрішньополітичні чинники – популістські мобілізаційні стратегії, енергетичні залежності, ідеологічні рамки – виявляються достатньо потужними, щоб змусити певні держави-члени ЄС відхилитися від консенсусу більшості. Це свідчить про те, що європейська безпекова солідарність не є автоматичною функцією зовнішньої загрози, а скоріше результатом складної взаємодії інституційних механізмів, економічних інтересів та політичних культур. Умови одностайності в Раді ЄС, різноманітність національних політичних систем та відсутність спільної стратегічної культури створюють простір для маневру держав, які обирають тактику обмеженої дистанціації. Наслідки цієї динаміки виходять за межі регіону Центральної Європи, впливаючи на спроможність ЄС ухвалювати швидкі рішення, координувати санкційну політику та підтримувати довгострокову допомогу Україні.

Таким чином, у 2022–2024 рр. безпекові траєкторії трьох досліджуваних держав суттєво розійшлися, демонструючи різні моделі адаптації до нової геополітичної реальності. Чехія під Павелом стала одним із найбільш проактивних захисників підтримки України у ЄС, поєднуючи військову допомогу, дипломатичну активність та внутрішню безпекову трансформацію. Словаччина після перемоги Фіцо у 2023 р. здійснила різкий поворот у бік риторичного «нейтралітету» і відмови від поставок зброї, хоча й не відкрито порушила режим санкцій, зберігаючи інституційну приналежність до євроатлантичних структур. Угорщина продовжувала системну протидію спільному курсу ЄС, використовуючи механізми одностайності для відстоювання особливих відносин із Москвою та трансформації дипломатичного опору в матеріальні вигоди. Ці розбіжності свідчать про глибокі структурні відмінності та ставлять під сумнів спроможність V4 як регіонального безпекового формату, який більше не може функціонувати як єдиний політичний блок у питаннях східної політики та колективної оборони. Досвід цих трьох держав вказує на необхідність гнучкіших механізмів європейської координації, здатних долати вето-політику, зміцнювати стратегічну культуру та адаптуватися

до різноманітності національних інтересів у умовах тривалої геополітичної турбулентності.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного комплексного дослідження можна сформулювати низку фундаментальних висновків, які розкривають сутність трансформації безпекових політик у Центральній Європі та їхнє місце в архітектурі європейської безпеки.

По-перше, безпекова політика сучасної держави є складною, багатовимірною системою заходів, спрямованих на захист її життєво важливих національних інтересів в умовах динамічного спектру загроз. Сучасне розуміння цього феномену вийшло далеко за межі традиційного воєнного виміру, охопивши критично важливі сектори економічної, енергетичної, кібернетичної та інформаційної безпеки, де загрози часто носять гібридний характер. На рівні Європейського Союзу спільна безпекова політика пройшла шлях еволюції від скромних, обмежених механізмів кризового менеджменту 1990-х років до розгорнутої, інституціоналізованої системи з чіткими елементами стратегічної автономії. Прийняття Глобальної стратегії ЄС 2016 року та Стратегічного компасу 2022 року ознаменувало якісно нові етапи у цьому процесі, проте саме повномасштабне вторгнення Росії в Україну стало безпрецедентним каталізатором, що спровокував найшвидше та найглибше переосмислення безпекової ідентичності Євросоюзу за всю його історію, змусивши блок перейти від реактивних дій до проактивного стратегічного планування.

По-друге, аналіз стану наукової розробки проблеми засвідчує, що трансформація безпекових політик Чехії, Словаччини та Угорщини досліджується на перетині кількох дисциплінарних полів, включаючи студії безпеки, регіоналістику та аналіз зовнішньої політики. Існує значна та різноманітна наукова база - як вітчизняна, так і зарубіжна, - однак до цього часу бракувало комплексного порівняльного аналізу трьох держав у динаміці періоду 2014–2025 років, який би враховував усі аспекти їхньої взаємодії. Методологічна основа даного дослідження успішно поєднала неореалістичні підходи, що акцентують на структурних обмеженнях, конструктивістські методи, що

фокусуються на ролі ідей та ідентичностей, та інструментарій аналізу зовнішньої політики (FPA), що дозволило всебічно врахувати як об'єктивні структурні чинники (геополітичне положення, ресурси), так і суб'єктивну роль ідей, норм та особистостей у формуванні конкретних безпекових курсів цих країн.

По-третє, у період між 2014 та 2021 роками між трьома досліджуваними державами сформувалися суттєві відмінності у реакціях на анексію Криму та агресію Росії на Донбасі, що заклало фундамент для майбутньої дивергенції. Чехія, незважаючи на внутрішнє «двоголосся» та протиріччя між прозахідним урядом та проросійськи налаштованим президентом Земаном, загалом підтримала санкційний курс ЄС та зберегла лояльність трансатлантичним союзникам. Словаччина займала амбівалентну позицію, постійно балансує між формальними євроатлантичними зобов'язаннями та економічним прагматизмом у відносинах із Росією, уникаючи різких кроків. Натомість Угорщина системно відхилялася від спільного курсу ЄС і НАТО, реалізуючи довгострокову стратегію «особливих відносин» із Москвою та послідовно просуваючи власний «неліберальний» зовнішньополітичний проект. Важливо зазначити, що всі три держави у цей період демонстрували недостатню військову мобілізацію та не виконували цільового показника НАТО щодо виділення 2% ВВП на оборону, перебуваючи у стані певної «безпекової ілюзії».

По-четверте, зовнішньополітичні пріоритети трьох держав після 2014 року визначалися складним поєднанням кількох ключових факторів: рівнем критичної енергетичної залежності від Росії (який був найвищим у Словаччині та Угорщині), ідеологічними орієнтаціями правлячих еліт, станом демократичних інститутів та специфікою двосторонніх відносин з Україною. Міграційна криза 2015–2016 років тимчасово об'єднала три держави у жорсткій протидії системі квот ЄС, створивши ілюзію єдності Вишеградської четвірки, водночас ця подія загострила глибинні суперечності між ними у ставленні до Росії та України, виявивши різні бачення природи загроз та методів протидії їм, що згодом призвело до розколу групи.

По-п'яте, повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році та обрання Петра Павела президентом Чехії у 2023 році спричинили найбільш радикальну безпекову трансформацію в чеській постбіполярній історії. Прага не лише безумовно підтримала всі санкційні пакети ЄС, але й перетворилася на одного з найактивніших та найнадійніших постачальників зброї, боєприпасів та військової техніки Україні, ініціювавши масштабну міжнародну «боєприпасну ініціативу» для закупівлі снарядів у третіх країнах та своєчасно довівши оборонні витрати до цільового показника НАТО. Чеська безпекова трансформація спиралася на широкий суспільний консенсус, подолавши внутрішні розколи, і відображала глибоку, принципову переорієнтацію від ситуативного «прагматизму» до чітко окресленої євроатлантичної ідентичності та лідерства у регіоні.

По-шосте, траєкторія розвитку Словаччини після перемоги Роберта Фіцо на виборах 2023 року стала яскравим прикладом «зворотного повороту» у безпековій політиці: від активної, навіть випереджальної підтримки України (поставки систем ППО С-300, участь у всіх механізмах допомоги) - до раптової відмови від державних поставок зброї, перегляду попередніх зобов'язань та риторичної нормалізації відносин із Москвою. Водночас, навіть за умов популістського уряду, Словаччина не наважилася на повне блокування рішень ЄС чи вихід із санкційного режиму - на відміну від Угорщини, - що свідчить про збереження певних дієвих інституційних обмежень та впливу громадської думки, які стримують найбільш радикальні популістські імпульси навіть всередині країни.

По-сьоме, Угорщина під керівництвом Віктора Орбана у 2022–2024 роках продемонструвала найбільш системне, послідовне та інституціоналізоване відхилення від спільного курсу ЄС у питаннях підтримки України та відносин із Росією. Будапешт категорично відмовився постачати зброю, домігся важливих виключень із санкційного режиму щодо нафти та банківських операцій, тривало блокував ратифікацію членства Швеції в НАТО як інструмент тиску та систематично застосовував механізм вето в Раді ЄС для гальмування або

блокування рішень щодо фінансової та військової допомоги Україні. Ця поведінка відображала як реалізацію ідеологічного проекту побудови «неліберальної демократії» та конфронтації з брюссельським істеблішментом, так і глибокі структурні залежності від Росії в енергетичній сфері та через масштабні кредитні зобов'язання перед «Росатомом» для будівництва АЕС «Пакш-2».

По-восьме, порівняльний аналіз траєкторій трьох держав дозволяє зробити ширший теоретичний висновок про природу безпекової консолідації Європейського Союзу. Повномасштабне вторгнення Росії, незважаючи на безпрецедентний масштаб екзистенційної загрози для континенту, не призвело до автоматичної та повної консолідації усіх держав-членів навколо єдиної позиції. Внутрішньополітичні чинники - такі як популістські мобілізаційні стратегії, жорсткі ідеологічні рамки правлячих партій та вирішальний особистісний фактор лідерства - виявилися достатньо потужними для підтримки серйозних розбіжностей навіть в умовах очевидної війни. Це ставить перед ЄС важливі інституційні питання про межі ефективності наявних механізмів координації, необхідність реформи принципу одностайності у безпекових питаннях та здатність Союзу протидіяти внутрішній дестабілізації з боку окремих держав-членів.

Таким чином, проведене дослідження емпірично підтвердило початкову гіпотезу про те, що трансформація безпекових політик Чехії, Словаччини та Угорщини визначається складним, нелінійним поєднанням структурних чинників (енергетична залежність, географічне розміщення, економічні зв'язки) та агентських чинників. Жоден із монокаузальних підходів - ні структурний реалізм, що нехтує роллю ідей, ні конструктивізм, що недооцінює матеріальні обмеження - сам по собі не дає вичерпного пояснення суттєвих розбіжностей між трьома державами. Лише інтегративна теоретична рамка, що синтезує різні методологічні підходи, дозволяє адекватно осмислити складну мозаїку безпекових виборів центральноєвропейських держав в умовах тривалої Війни за незалежність України та прогнозувати їхній розвиток у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Артёмов І. Регіональна політика країн Вишеградської четвірки: досвід для України. *Український історичний збірник*. 2014. Вип. 17. С. 226–234.
2. Близняк О. Позиції країн Вишеградської групи в політиці ЄС щодо України в умовах російсько-української війни. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*: Збірник наукових статей. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т, No 42, с. 27–35. DOI: 10.31861/mhpi2020.42.27-35.
3. В МЗС Польщі розкритикували політику Угорщини щодо України і РФ. Eurointegration. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/24/7136558/>.
4. Виступ у Верховній Раді України Президента Словацької Республіки Зузани Чапутової. URL: <https://www.rada.gov.ua/documents/wparl/224453.html>.
5. Вишеградська четвірка і Україна: напрямки, механізми і форми партнерства. *Збірник матеріалів міжнародного наукового круглого столу (м. Тернопіль, 1 грудня 2020 р.)*. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 98 с.
6. Вовканич І., Шніцер І. Реакція країн Вишеградської четвірки на повномасштабне воєнне вторгнення Росії в Україну. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2022. Вип. 2. С. 7–19.
7. Генасамблея ООН засудила вторгнення Росії і закликала негайно вивести війська з України. Eurointegration. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/2/7135096/>.
8. Желіховський С. Наступні після України: як східні члени ЄС готуються до нападу Росії. Eurointegration. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/04/5/7137253/>.
9. Зуб С. Основні чинники внутрішньої та зовнішньої взаємодії країн Групи Вишеграду. *Збірник наукових праць*. 2018. Вип. 1 (20). С. 231–249.
10. Корнійчук Л. Еволюція безпекової політики Чеської Республіки під впливом російсько-української війни. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. URL: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/1223/1361>.

11. Країни Групи Вишеграду домовилися підтримувати Україну. Угорщина також виділить гроші. VOA. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/vyshehradski-krajiny-pidtrymaly-dopomohu-ukrajini/6848704.html>.
12. Польща надасть Україні 200 мільйонів євро на відбудову: 60% з них - на проекти у Львівській області. Radio Svoboda. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-polsha-200milioniv/7151059.html>.
13. Похолко О. Порівняльна характеристика політики країн Вишеградської групи та України в контексті європейської інтеграції. *Політичні науки*. 2018. Вип. 3 (25). С. 46–55.
14. Сидяга В. Трансформація безпекової політики ЄС в умовах російської агресії проти України: інституційний та концептуальний виміри. *Актуальні проблеми сталого розвитку*. 2025. № 5. Т. 2. С. 220–234.
15. Україна, Польща і Чехія домовилися про допомогу у відновленні України. TSN. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/ukrayina-polshha-chehiya-domovilisyapro-pomoc-v-vidnovlenni-ukrayini-1563183.html>.
16. GLOBSEC. V4 Countries and Ukraine: Perspectives and Policies. Bratislava, 2022. URL: <https://www.globsec.org/v4-ukraine>.
17. Buzan B., Wæver O., de Wilde J. Security: A New Framework for Analysis. Boulder: Lynne Rienner, 1998. 239 p.
18. Council of the European Union. A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy. Brussels, 2003. 14 p.
19. European External Action Service. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. Brussels, 2016. 60 p.
20. Council of the European Union. A Strategic Compass for Security and Defence. Brussels, 2022. 68 p.
21. Biscop S. European Defence: Give PESCO a Chance. *Survival*. 2018. Vol. 60, No 3. P. 161–180. DOI: 10.1080/00396338.2018.1470771.

22. Fiott D. Strategic Autonomy: Towards 'European Sovereignty' in Defence? European Union Institute for Security Studies Brief. 2018. No 12. P. 1–4.
23. Waltz K. Theory of International Politics. New York: McGraw-Hill, 1979. 251 p.
24. Borońska-Hryniewiecka, K., & Sus, M. (2026). The illusion of convergence? Exploring the patterns of (de-) politicisation of Russia's war against Ukraine in the European Parliament. *Journal of European Integration*, 48(2), 209–227. <https://doi.org/10.1080/07036337.2026.2619425>
25. Булана Є. Реакція ЄС на війну Росії проти України як маркер занепаду європейських цінностей. *Збірник матеріалів IV міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених*. Донецьк: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2024. Секція 4: Європейські інтеграційні процеси у XXI ст.: тенденції, виклики та можливості. URL: <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/12478> (дата звернення: 30.03.2026).
26. Wendt A. Social Theory of International Politics. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 429 p. DOI: [10.1017/CBO9780511612183](https://doi.org/10.1017/CBO9780511612183)
27. Hudson V. M. Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations. *Foreign Policy Analysis*. 2005. Vol. 1, No 1. P. 1–30. DOI: [10.1111/j.1743-8594.2005.00001.x](https://doi.org/10.1111/j.1743-8594.2005.00001.x)
28. Thorhallsson B. The Role of Small States in the European Union. Farnham: Ashgate, 2000. 268 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315237268>
29. Czech Ministry of Defence. Czech Republic Defence Strategy 2023. Prague, 2023. 42 p.
30. NATO. NATO Secretary General Annual Report 2023. Brussels: NATO Public Diplomacy Division, 2024. 172 p.
31. Bundzík V., Jansta D. Slovakia After the 2023 Elections: From Reform to Regression? *Slovak Foreign Policy Affairs*. 2024. Vol. 15, No 1. P. 5–22. DOI: [10.5817/PC2024-2-188](https://doi.org/10.5817/PC2024-2-188)
32. Ukraine has received 4.4 million artillery shells under Czech-led initiative. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2026/02/16/8021308/>

33. Czech Security Information Service (BIS). Annual Report 2023. Prague: BIS, 2024. 56 p. URL: <https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocnizpravy/2023-vz-aj.pdf>
34. Petrović M. European Union and Ukraine: The strategic partnership leading to (some)where? *Međunarodni problemi*. 2022. Vol. 74, № 1. P. 75–101. DOI: 10.2298/MEDJP2201075P.
35. Torun Z. [Review of the book: *The Lands in Between. Russia vs. the West and the New Politics of Hybrid War* by Mitchell A. Orenstein] // *Europe-Asia Studies*. 2021. Vol. 73, № 3. P. 598–600. DOI: 10.1080/09668136.2021.1893541.
36. Близняк О. Позиції країн Вишеградської групи в політиці ЄС щодо України в умовах російсько-української війни // *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2020. № 42. С. 27–35.
37. Вовканич І., Шніцер І. Реакція країн Вишеградської четвірки на повномасштабне воєнне вторгнення Росії в Україну. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2022. Вип. 2. С. 7–19.
38. Бурдяк В. Взаємодія політичних інститутів України та країн Вишеградської групи в умовах війни. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2025.
39. Czyż A. The Visegrad Group Countries Towards the War in Ukraine in 2022. *Studia Politologiczne*. 2024. Vol. 73.
40. Guennoun Y. The Visegrad Group and the War in Ukraine: From Veto Bloc to Void. *Politics & Security*. 2025.
41. Maksak H. V4–Ukrainian Cooperation within the European Security // *Think Visegrad*. 2022.
42. 30 Years of the Visegrad Group. Volume 3: The War in Ukraine and the Policy of the V4 Countries. 2025.
43. Visegrad Insight. V4 Builds a Defence-Tech Industry in a Garage: Ukraine Helps. 2026.
44. Warsaw Institute. V4 Countries Towards Russian Aggression Against Ukraine. 2022.

45. GLOBSEC. V4 Countries and Ukraine: Perspectives and Policies. Bratislava, 2022.
46. Bundzík V., Jansta D. Slovakia After the 2023 Elections: From Reform to Regression? *Slovak Foreign Policy Affairs*. 2024.
47. Жовтенко Т. Вишеградська четвірка й Україна: еволюція стосунків... 2018. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8342/1/190-202.pdf>
48. Становлення та розвиток співробітництва України з країнами Вишеградської групи: колективна монографія / за ред. І. І. Іваненка. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 252 с.
49. Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього : матеріали щоріч. Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 18 квіт. 2025 р.) / за заг. ред. Л. Г. Комахи, Т. П. Паламарчук. Київ : ННІ ПУДС КНУ, 2025. 338 с.
50. Чіжмодій, Р. Вишеградська четвірка: досвід партнерських зв'язків з Україною / Р. Чіжмодій . *Міжнародний науковий вісник*: зб. наук. пр. / голов. ред. І. В. Артёмов. Ужгород : ДВНЗ "УжНУ", 2022. – №Вип. 1-2 (25-26): За матеріалами міжнародної інтернет-конференції "Підвищення якості європейських студій через співпрацю із закладами вищої освіти сусідніх країн-членів ЄС" та конкурсу студентських наукових робіт "Імпл. С. 244–250. Бібліогр.: с. 250–251 (12 назв). Рез.: укр., англ.